

ЗБОРНИК

МАТИЦЕ СРПСКЕ
ЗА ДРУШТВЕНЕ НАУКЕ

179
(3/2021)

НОВИ САД
2021

Илустрација на корици
гравира Захарије Орфелина
Човек ишце за сѝолом

САДРЖАЈ / CONTENTS

ЧЛАНЦИ И РАСПРАВЕ / ARTICLES AND TREATISES

Родољуб Кубат
РЕЦЕПЦИЈА СЕПТУАГИНТЕ
У РАНОЈ ЦРКВИ	Rodoljub Kubat
RECEPTION OF THE SEPTUAGINT
IN THE EARLY CHURCH
335–345	
Владислав Пузовић
ПИСМА ЈЕВРЕМА БОЈОВИЋА
НИЛУ АЛЕКСАНДРОВИЧУ
ПОПОВУ	Vladislav Puzović
JEFREM VOJOVIĆ'S LETTERS
ADDRESSED TO
NIL ALEXANDROVICH POPOV
347–359	
Драган Станар
ТЕОРИЈА ПРАВЕДНОГ РАТА
У ЊЕГОШЕВИМ ДЕЛИМА	Dragan Stanar
JUST WAR THEORY
IN NJEGOŠ'S WORKS
361–375	
Милош П. Рашић
АНТРОПОЛОШКИ ПРИСТУП
ЈАВНИМ ПОЛИТИКАМА –
ТЕОРИЈСКО-МЕТОДОЛОШКО
РАЗМАТРАЊЕ	Miloš P. Rašić
ANTHROPOLOGICAL APPROACH TO
PUBLIC POLICY – THEORETICAL
AND METHODOLOGICAL
CONSIDERATION
377–386	
Никола Његован
КОНЦЕПТ РАВНОТЕЖЕ
У ЕКОНОМИЈИ	Nikola Njegovan
THE CONCEPT OF
EQUILIBRIUM IN ECONOMICS
387–396	
Ахмедин Лекпек
КОРПОРАТИВНО УПРАВЉАЊЕ
ФИНАНСИЈАМА И
(НЕ)РАЦИОНАЛНОСТ МЕНАџЕРА	Ahmedin Lekpek
CORPORATE FINANCIAL
MANAGEMENT AND
MANAGERS' (IR)RATIONALITY
397–412	

Јелена Звездановић Лобанова,
Михаил Лобанов и
Милан Звездановић
ПРОБЛЕМИ И ПЕРСПЕКТИВЕ
РАЗВОЈА ТРЖИШТА РАДА У
СРБИЈИ НА НАЦИОНАЛНОМ
И РЕГИОНАЛНОМ НИВОУ
413–434

Jelena Zvezdanović-Lobanova,
Mihail Lobanov and
Milan Zvezdanović
THE PROBLEMS AND PERSPECTIVES
OF THE LABOUR MARKET
DEVELOPMENT IN SERBIA ON
NATIONAL AND REGIONAL LEVEL

Јелена Деспотовић
и Весна Родић
ЕКОЛОШКО ЗНАЊЕ И
ПОВЕЗАНОСТ СА ПРИРОДОМ
КАО ПРЕДИКТОРИ ЕКОЛОШКИХ
СТАВОВА ПОЉОПРИВРЕДНИХ
ПРОИЗВОЂАЧА У ВОЈВОДИНИ
435–445

Jelena Despotović
and Vesna Rodić
ECOLOGICAL KNOWLEDGE
AND CONNECTEDNESS TO
NATURE AS PREDICTORS OF
FARMERS' ECOLOGICAL
ATTITUDES

Емина Д. Хебиб
и Зорица С. Шаљић
ПРАКТИЧНА НАСТАВА И
СТРУЧНА ПРАКСА У
ВИСОКОМ ОБРАЗОВАЊУ
Осврт на програм студија педагогије
447–460

Emina Dž. Hebib
and Zorica S. Šaljić
PRACTICAL TEACHING AND
PROFESSIONAL PRACTICE IN
HIGHER EDUCATION
An overview if the pedagogy study
programme

Радица Бојичић и Милан С. Дајић
ИНФОРМИСАНОСТ СТУДЕНАТА
РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ О
ПАНДЕМИЈИ ИЗАЗВАНОЈ
ВИРУСОМ КОВИД-19
461–475

Radica Bojčić and Milan S. Dajić
THE INFORMEDNESS OF
THE FACULTY STUDENTS IN
THE REPUBLIC OF SERBIA ON
THE ISSUE OF PANDEMICS
CAUSED BY COVID-19

ОСВРТИ / REVIEWS ESSAYS

Марко Пејковић
КОНЗЕРВАТИВИЗАМ И ЛИБЕРТАРИЈАНИЗАМ –
„НАТЕГНУТИ” САВЕЗ ИЛИ „СВЕТА” АЛИЈАНСА?
(*Poredak i sloboda – razgovori konzervativaca i libertarijanaca*, приредили:
Aleksandar Novaković i Dušan Dostanić, „Službeni glasnik”, Beograd 2020, 629 стр.)
477–483

Михаел Антоловић
ГЛАВНИ ТОКОВИ МОДЕРНОГ КОНЗЕРВАТИВИЗМА
(Миша Ђурковић, *Десна мисао у XX веку*, Издавачка књижарница
Зорана Стојановића, Сремски Карловци – Нови Сад 2019, 618 стр.)
484–490

ПРИКАЗИ / BOOK REVIEWS

Петар С. Ђурчић
ЛИЦА И НАЛИЧЈА КОЛОНИЈАЛИЗМА ИЗ СРПСКЕ ПЕРСПЕКТИВЕ
(Суочавање Европe са њеном колонијалном *прошлошћу*, уредили Данило Бабић,
Рајко Петровић, Јелена Вићентић, Институт за европске студије, Београд 2021,
230 стр.)
491–494

Срећко Петровић
НИКОЛАЈ ВЕЛИМИРОВИЋ ЗА ВРЕМЕ ДРУГОГ СВЕТСКОГ РАТА:
НЕКИ НОВИ УВИДИ
(Бојан Белић, *Владика Николај, Хитлер и Европа: конјроверзе*,
Ваљевска гимназија, Ваљево 2019, 259 стр.)
495–498

Биљана Ратковић Његован
ПСИХОЛОШКИ АСПЕКТИ ПЛЕСА И УМЕТНИЧКЕ ИГРЕ
(Маја S. Vukadinović, *Psihologija plesa i umetničke igre*, Pedagoški fakultet –
Novosadski centar za istraživanje plesa i umetnost flamenka „La Sed Gitana”,
Sombor – Novi Sad 2019, 152 str.)
499–502

Владимир М. Николић
АУТОРИ У ОВОМ БРОЈУ / AUTHORS IN THIS ISSUE
503–506

ЛИЦА И НАЛИЧЈА КОЛОНИЈАЛИЗМА ИЗ СРПСКЕ ПЕРСПЕКТИВЕ

(Суочавање Европе са њеном колонијалном прошлошћу,
уредили Данило Бабић, Рајко Петровић, Јелена Вићентић,
Институт за европске студије, Београд 2021, 230 стр.)

Неколико деценија уназад све су отворенији захтеви у светској науци да се преиспита колонијална прошлост великих сила и да се истакну негативне последице расизма и колонијализма на савремене међуљудске односе. Овај општи тренд, кога у стопу прати тежња за заташкавањем мрачних страна епохе империја, није остао занемарен ни у савременој хуманистици на српском језику. Под покровитељством београдског Института за европске студије, Данило Бабић, Рајко Петровић и Јелена Вићентић преузели су на себе велику одговорност уређивања зборника о колонијализму, а као резултат тог рада

настало је дело *Суочавање Европе са њеном колонијалном прошлошћу* у коме се налази девет радова осморо научника из Србије, Индије и са Хаитија.

На почетку, уредници зборника у предговору (стр. 7–10) дефинишу колонијализам као поковање једног народа другом које прати и пракса освајача да сам чин легитимизује апологијом своје изабране улоге. Поред тога, аутори предговора упозоравају јавност да се у савременој западној историографији одвија процес ревизије и релативизације улоге колонијалних сила у циљу реafirмације и рестаурације колонијализма. Након предговора следи и кратка поздравна порука Његове екселенције Абделхамида Шебшуба, амбасадора Алжира у Београду, у којој је указао на недостатак искрености, воље и спремности некадашњих колонизатора да се суоче са својом заоставштином (стр. 11–14).

У првој целини зборника, која носи назив „Модел колонијализма“, аутори разматрају колонијалне праксе Шпаније, Португалије, Уједињеног Краљевства, Белгије и Немачке. Хиспаниста Рајко Петровић, истраживач-сарадник Института за европске студије, приказао је колонијалне моделе европских колонизатора у раду „Португал и Шпанија: случај први светских колонијалних империја“ (стр. 17–38). Посматрајући утицај колонијализма у некадашњим шпанским и португалским колонијама, аутор примећује да су ове европске земље оставиле огроман културни, политички, економски, језички и религијски траг пре свега на латиноамеричком тлу. Поред представљања историјског тока колонизације и облика управе, Петровић је истакао и

комплексну улогу Римокатоличке цркве не само у погледу промене верске структуре, већ и у одржавању дисциплине и поретка међу потчињеним становништвом. Посебно место у анализи колонијалних модела, Петровић је посветио строгом, хијерархизованом, ибероцентричном и расном поретку који је утицао на латентно незадовољство белих креола (каснијих покретача побуна против метрополе), домородаца и афричких робова. Истичући да се у Јужној Америци, Шпанији и Португалији стварају две веома поларизоване слике о тековинама колонијалног режима, Петровић је свој рад закључио анализом оштрих научних и политичких полемика о позитивним и негативним странама колонијализма.

Незаобилазна тема колонијализма јесте вишевековна британска управа над Индијом, *грађуљем у бриџанској круни*. Овом важном питању пажњу је посветила Арва Аван, чланица Департмана за политичке науке Универзитета у Чикагу, написавши рад под називом “Cathastrophe and progress: British colonialism in India” (стр. 39–60). Почетак колонизације она смешта у прву половину 17. века када британска Источноиндијска компанија успоставља прве испоставе на потконтиненту. Поред вишевековног успостављања политичке супремације, подједнако битне су биле, сматра Аван, и економска пенетрација Британије, експлоатација путем пореске политике и систематско упропашћавање индијске индустрије. Водећи се искључиво сопственим економским интересима, Британци су вековима били узрочници не само великих демографских, него и еколошких катастрофа. Уз то ауторка даје и детаљне описе механизма системске дискриминације и страдања становника Индије током векова британске управе. Поред страног фактора, у механизму контроле посебну улогу је имао и посреднички слој локалних земљопоседника који је такође добио истакнуто место у анализи ове младе научнице пореклом из Индије.

Друга колонија која представља посебно занимљиву тачку проучавања јесте Конго. О овој огромној земљи писао је Данило Бабић, истраживач-сарадник на Институту за међународну политику и привреду, у раду „Белгијски колонијални модел и његове последице на друштво колонија и метрополе” (стр. 61–86). Колонијалну историју Конга Бабић дели на два раздобља: период тзв.

Слободне државе Конго (коју карактерише сурова експлоатација под патронатом краља Леополда II) и на период директне белгијске колонијалне управе (у којој се експлоатација одвијала нешто блаже и уз општи консензус белгијских политичких и привредних елита). Брисел је, истиче аутор, у кратком времену успео да заведе ред и стекне огромне приходе захваљујући многим факторима (међународне околности, афрички колаборационисти, Римокатоличка црква итд.). Премда су били историјски везани за колонију Руанду-Урунди, Белгијанци су током колонијалне управе подстицали поделе које су довеле до страшних злочина крајем 20. века. Посматрајући однос белгијске државе према деколонизацији и колонијалном наслеђу, Бабић закључује да званични Брисел годинама веома мало ради на суочавању са злочинима почињеним у време Леополда II, као и да не постоји системски отклон од старих расних стереотипа који су и даље присутни у тамошњем друштву.

Питањем немачког искуства колонијализма бавио се Михаел Антоловић, ванредни професор Педагошког факултета у Сомбору (Универзитет у Новом Саду), у раду „У потрази за ’местом под сунцем’: немачки колонијализам (1884–1919)” (стр. 87–104). Испитујући разлоге слабе историографске рецепције овог феномена у Немачкој, Антоловић истиче да су трауме Другог светског рата и преиспитивање искуства деветнаестовековног немачког *йосебној њуша у модерносј* доминирали у науци више од неколико деценија. У друштвеном погледу тешко је, сматра аутор, утврдити покретачку снагу немачког колонијализма будући да су стицање колонијалних поседа заговарале врло хетерогене друштвене групе. Анализом укупног немачког колонијалног искуства, Антоловић наглашава да су главни проблеми Другог рајха у успостављању стабилног колонијалног поретка били многоструки (недостатак радне снаге и малобројност колониста, немогућност урбанизације услед честих миграција, слаба економска размена између метрополе и колонија, насилне мере немачких завојевача које су попримиле геноцидне размере итд.). Упркос чињеници да је (у поређењу са другим колонијалним силама) Немачка од колонијализма имала тек ограничене користи, ово искуство је ипак утицало на радикализовање немачког национализма на прелазу 19. у 20. век.

Друга велика целина, коју чини неколико радова, носи назив „Отпори суочавања с прошлошћу, облици ревизионизма”. Холандију је, као земљу са дугом колонијалном историјом, проучавала Јелена Вићентић, докторанд Факултета политичких наука Универзитета у Београду, у раду „’Нешто као тамна мрља’ – холандски колонијализам: корени модерног капитализма и свакодневног расизма” (стр. 107–131). Ауторка на почетку указује да се у Холандији свесно потискују мрачне стране у историји колонијализма. Заправо, током векова ширења своје колонијалне империје Холанђани су, истовремено, градили слику о својој изузетности и божијој одабраности, са једне, и свесно производили негативне стереотипе о народима (са изузетком острва Јаве) којима су владали, са друге стране. Проучавајући корене модерног капитализма и улогу Холандије у његовом стварању, ауторка описује како су Холанђани развили читаву трговачку мрежу, установили принципе пословања и насилно увели принцип мобилности радне снаге. Такође, она анализира како су колоније, у каснијим фазама развоја капитализма, утицале на подизање холандског стандарда, инфраструктуре и великих предузећа. Посебно место у раду добијају како описи вишевековне правне, политичке и оружане борбе домородачких народа против стране управе, тако и анализа процеса преиспитивања негативних страна колонијалне прошлости у самој метрополи.

Посматрајући историју француског колонијализма *одозго* уредници зборника определили су се да тему о томе повере Жану Казимиру, некадашњем дипломати и великом познаваоцу хаићанске историје. Професор Казимир је у раду „Деколонијално тумачење историје народа Хаитија од 1697. до 1915.” (стр. 132–149) представио све структурне проблеме Хаитија у успостављању националне државе. Као прекретне тачке, професор Казимир види 1791. годину, када се ствара суверени народ Хаитија, и 1915. годину, када су САД разориле крхки систем хаићанске суверености. Аутор уочава да је колонијална историја Хаитија обележена феноменом *несреће* (то јест ропства наметнутог од метрополе) коју прате константни покушаји народа за ослобођењем. Главна теза аутора јесте да су апорије хаићанске независности почивале на томе да огромна друштвена солидарност – захваљујући којој је Хаити и створен – није

била праћена одговарајућим развојем друштва након ослобођења. Налазећи се вечито у бурама борбе империјалних сила за превласт споља и раздиран унутрашњим класним сукобима, Хаити је, према Казимиру, остао недовршена држава која није пронашла одговарајућу замену за плантажерски економски модел, као што није створила ни елите које би превазишле колонијалне начине размишљања.

Поред великих метропола у овом зборнику обрађене су колонијалне праксе мањег обима. Тако је Јелена Вићентић у раду „’Незамисливи’ колонијализам и његови одјаци – нордијске државе у колонијалном подухвату” (стр. 150–182) посматрала и критички преиспитала водеће наративе о непостојању колонијалне епохе у Данској, Шведској, Норвешкој, и мањој мери Финској. Ауторка упозорава научну јавност да се иза позитивне саморецепције нордијских земаља крије вишевековна пракса трговине робљем, латентна (иако неуспешна) тежња за проширењем прекоморских поседа и константна тенденција наведених земаља да прикрију сурову експлоатацију, маргинализацију и насилну асимилацију поларних индогених заједница. Низом аргумената ауторка указује на важну улогу нордијских колониста у експедицијама, ширењу расистичких стереотипа и економском искоришћавању ресурса на Глобалном југу чиме се додатно релативизује улепшано виђење прошлости ових земаља.

Последња целина овог зборника носи назив „Поглед са Блиског истока”. Најпре, Слађана Здравковић, истраживач-сарадник Института за европске студије, у раду „Колонијализам под маском протектората – урушавање Османског царства ’изнутра’” (стр. 185–207) анализира искуство ове државе са великим притисцима европских сила. Пратећи историјски развој Османског царства, ауторка наглашава да су процеси јачања локалних породица у Алжиру, Тунису, Либији, Египту и осталим провинцијама, као и економско и војно опадање државе током векова, све више онемогућавали централне власти на Босфору да реше дугорочну кризу. Наслеђене противречности, подвлачи Здравковићева, вешто су користили странци (првенствено Британци и Французи) приликом успостављања различитих облика политичке контроле над османским територијама на Блиском истоку. Она, такође, описује не само економски продор

западних земаља путем инвестиција у индустрију и инфраструктуру, већ и покушаје директних утицаја на локално хришћанско становништво посредством страних школа и мисионара.

У раду „Кацарски Иран у великој игри” (стр. 208–229), Србољуб Пеовић, истраживач-приправник Института за европске студије, анализирао је како се ова земља сналазила у сложеним међународним односима. Представљајући историју ове земље, аутор истиче да су од почетка новог века Европљани све интензивније долазили у додир са Иранцима и тежили да искористе њихове ресурсе. Од половине 18, па све до 20. века Иран је трпео непрекидне притиске првенствено Уједињеног Краљевства и Русије, и у нешто мањој мери Француске. У зависности од промевних империјалних интереса, велике силе тежиле су да у сложеним геополитичким играма придобију Иран као савезника, али и да се прошире на његов рачун не водећи уопште рачуна о суверенитету. Оно што Пеовић посебно примећује јесте да је Британија због сопствених интереса махом бранила јединство Ирана, док је Русија неколико пута мењала приступ према овој земљи често осцилујући између ратоборног експанзионизма и жеље за мирнодопском економском доминацијом. Уз политичке, велике силе наметале су Ирану неретко и економске притиске, а релативно

побољшање Пеовић примећује тек у годинама после Првог светског рата у промењеним политичким и економским околностима. Анализирајући разлоге за негативну рецепцију кацарске епохе у Ирану, аутор закључује да у савременој иранској историографији постоји тенденција да се развије култура сећања којом се слави независност ове земље кроз подстицање антиколонијалних наратива.

Као друштвено актуелан, колонијализам буди интересовање науке већ неколико векова и, због своје светске присутности, истраживачки је потпуно оправдано да се овом темом баве научници широм света. Зборник *Суочавање Европе са њеном колонијалном прошлошћу* нуди стручној јавности веома важан преглед колонијалних механизма управе, начина економске експлоатације, улоге локалних елита, утицаја хришћанства, као и рецепције колонијалне епохе у савременим друштвима на готово свим меридијанима. Замишљено динамично и глобално, ово дело нуди различите перспективе. Такође, надамо се да ће у неким будућим радовима друге империјалне праксе (пре свега Русије, Аустроугарске, Јапана и Италије, али и искуства колонијалне управе Енглеске и Француске у осталим земљама) бити обрађене и представљене српској публици на подједнако квалитетан и систематичан начин као што је то урађено у овом делу.

Петар С. Турчић
Истраживач-приправник
Институт за европске студије, Београд
petar.pero.curcic@gmail.com